

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Перший проректор

Н.М. Іщенко
„30” червня 2018 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

З ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ»

статус дисципліни нормативна

за спеціальністю: 073 Менеджмент

АВТОР ПРОГРАМИ:
к.е.н., проф. б.в.з. Норд Г.Л.
к.е.н., доц. Черненко К.П.

кафедра фінансів і кредиту

„27” червня 2018 р.

Миколаїв 2018

Лист погодження робочої програми

Робочу програму схвалено:

на засіданні кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Протокол № _____ від „____” _____ 2017 р.

Завідувач кафедри _____ Т. М. Фертікова

на засіданні випускової кафедри фінансів і кредиту
Протокол № 3 від „25” 10 2017 р.

В. о. завідувача кафедри _____ К. П. Черненко

на засіданні випускової кафедри економіки підприємства
Протокол № 3 від „11” 10 2017 р.

Завідувач кафедри _____ О. Б. Кузьменко

на засіданні випускової кафедри обліку і аудиту
Протокол № 4 від „7” 11 2017 р.

Завідувач кафедри _____ Ю. В. Великий

на засіданні випускової кафедри менеджменту
Протокол № _____ від „____” _____ 2017 р.

В. о. завідувача кафедри _____ О. Ю. Стоян

на засіданні методичної ради факультету економічних наук
Протокол № _____ від „____” _____ 2017 р.

Голова _____ Ю. Ю. Верланов

Робочу програму погоджено за формами навчання:

Денна форма навчання:

В. о. декана факультету економічних наук _____ О. Б. Філімонова

„____” _____ 2017 р.

Заочна форма навчання:

Директор ННПО

_____ Г. Л. Норд

„____” _____ 2017 р.

Начальник навчально-методичного відділу

_____ І. Ю. Потай

„____” _____ 2017 р.

1. Концепція викладання дисципліни

В умовах становлення ринкової економіки, корінного реформування системи суспільних відносин змінюється і загальнотеоретичний базис економічної науки. Дослідження і навчання йде у визначеннях макро- і мікроекономіки, що повинно найти своє відображення і в економіці праці.

Метою дисципліни «Економіка праці і соціально-трудові відносини» є формування теоретичних знань щодо функціонування, розвитку та регулювання соціально-трудових відносин в суспільстві.

Завданням дисципліни є висвітлення теоретико-методологічних та соціально-економічних аспектів сучасних проблем економіки праці й соціально-трудових відносин; формування у студентів практичних навичок і вмінь щодо управління працею та регулювання відносин у соціально-трудовій сфері.

Міждисциплінарні зв'язки: економіко-теоретичне підґрунтя – основи економічної теорії, макроекономіка, мікроекономіка.

Студент повинен **вміти** виявляти резерви підвищення продуктивності праці, виконувати розрахунки та аналізувати показники обороту та плинності кадрів, застосовувати раціональні методи організації та оплати праці на підприємстві.

Вивчення даного курсу має також сприяти формуванню економічного мислення, практичних навичок у здійсненні заходів, що спрямовані на підвищення використання найбільш цінного капіталу – людської праці.

Студенти **повинні знати:** питання соціального партнерства, функціонування ринку праці, зайнятість, безробіття, заробітна плата, інше.

2. Витяг з навчального плану спеціальності

Форма навчання	Курс	Семестр	Всього годин	В тому числі						Форма підсумкового контролю	
				аудиторних				самостійна робота студента		іспит	залік
				лекцій	семінарських	практичних	лабораторних	семестрова робота по дисципліні	курсорова робота (проект)*		
Денна	2	3	90	15	30	-	-	45	-	+	-

3. Зміст навчальної дисципліни – тематичний план дисципліни

Змістовний модуль 1. Предмет курсу «Економіка праці та соціально-трудоі відносини». Економічні і соціальні компоненти трудового потенціалу

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни

Сутність поняття «праця» та основних її складових. Праця й соціально-трудоі відносини як предмет наукового економічного дослідження. Мета, завдання, об'єкт та предмет, методологія й інформаційна база вивчення дисципліни «Економіка праці й соціально-трудоі відносини». Структура і логіка курсу. Взаємозв'язок дисципліни з іншими дисциплінами та науками. Соціально-трудоі напрям економічної думки. Сучасний етап економіко-трудоіх досліджень.

Тема 2. Трудоі ресурси і трудоі потенціал суспільства

Основні поняття демографії. Демоекономічні процеси та їх роль у формуванні ринку праці, зокрема у формуванні пропозиції на ринку робочої сили. Типи відтворення населення. Режими відтворення населення. Показники відтворення населення. Демографічні таблиці. Статево-віковий склад населення, статево-вікові піраміди. Народжуваність, тривалість життя і смертність. Шлюбність. Трудова мобільність: визначення, показники, чинники, обмежувачі, трудова мобільність в Україні. Міграція: види. Принципи державної соціально-демографічної політики. Трудоі ресурси: взаємозалежність складових, їх характеристика та управління процесом відтворення. Формування пропозиції робочої сили: процес та складові. Принципи та методи дослідження економічних процесів та їх вплив на регіональні ринки праці. Економічно активне населення. Формування трудоіх ресурсів. Працюючи підлітки. Працюючи пенсіонери. Використання трудоіх ресурсів. Розвиток концепції людського

капіталу. Людський капітал як соціально-економічна категорія. Інвестиції в людський капітал. Аналіз зисків та витрат при інвестиціях в освіту. Методи економічної оцінки ефективності інвестування в людський капітал. Концепція людського розвитку. Індекс людського розвитку регіонів України. Рівень життя, нерівність та людський розвиток. Динаміка показників людського розвитку в Україні.

Тема 3. Соціально-трудові відносини як система

Сутність соціально-трудових відносин. Загальна характеристика їх системи. Сторони і суб'єкти соціально-трудових відносин. Предмет соціально-трудових відносин на різних рівнях. Принципи і типи соціально-трудових відносин. Якість життя як результат і показник стану соціально-трудових відносин.

Тема 4. Соціальне партнерство

Сутність соціального партнерства та його роль у функціонуванні ринкової економіки. Форми і принципи соціального партнерства. Держава в системі соціально-трудових відносин. Роль найманих працівників та профспілок у системі соціального партнерства. Організації та об'єднання роботодавців як суб'єкти соціального партнерства. Стан соціального партнерства в Україні та основні напрями його розвитку.

Змістовний модуль 2. Ринок праці як сфера трудової реалізації людини

Тема 5. Ринок праці та його регулювання

Поняття ринкової економічної системи. Структура ринкової системи. Ринок праці як самостійна відкрита соціально-економічна підсистема. Циклічність розвитку ринку. Структура ринку праці – сукупний попит на працю. Сукупна пропозиція праці. Попит на ринку праці. Відкритий ринок праці. Офіційна частина відкритого ринку праці. Неофіційна частка відкритого ринку праці. Взаємодія попиту та пропозиції на ринку праці. Теорія вибору на ринку праці. Класична теорія пропозиції часу на ринку праці. Підтвердження практикою класичної теорії пропозиції часу.

Тема 6. Соціально-трудові відносини зайнятості

Вибір професії та пошук роботи. Освіта – база професіоналізації та соціальна гарантія. Врахування нахилів та здібностей при виборі професії і роботи. Самомаркетинг. Напрямки пошуку роботи. Підготовка та представлення інформації про себе, складання професійного резюме. Трудова кар'єра: поняття, значення, види, планування та реалізація. Трудовий контракт: перевага, структура, значення в соціально-трудовах відносинах. Трудова активність. Схема процесу розвитку трудової активності. Чинники трудової активності. Соціально-економічна сутність, форми та види зайнятості населення. Політика зайнятості. Трансформація зайнятості в перехідний період. Безробіття, види та рівень безробіття. Природне, застійне, повне і часткове, циклічне безробіття, критичний рівень безробіття. Крива Філіпса. Залежність безробіття від інфляції. Економічні чинники і соціальні наслідки

безробіття. Характеристика показників зайнятості та безробіття та їх динаміка в Україні. Соціальний захист громадян від безробіття. Державне регулювання зайнятості в Україні. Міжнародний досвід регулювання зайнятості.

Тема 7. Моніторинг соціально-економічних процесів як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин

Сутність та завдання моніторингу соціально-трудової сфери. Джерела інформації про населення, зайнятість та безробіття, соціально-трудові відносини. Основні принципи оцінки впливу соціально-економічних факторів на структуру та якість трудових ресурсів. Структура та зміст методики оцінки впливу соціально-економічних факторів на структуру та якість трудових ресурсів. Статистичні методи для дослідження цього впливу. Основні напрями моніторингу (соціально-демографічні та міграційні процеси, зайнятість, ринок праці та безробіття, доходи та рівень життя населення).

Тема 8. Міжнародна організація праці (МОП) та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин

Міжнародні акти про економічні, соціальні й культурні права людини. Цілі, завдання, структура, пріоритетні напрямки діяльності МОП. Організація діяльності МОП. Нормотворча діяльність МОП. Міжнародний кодекс праці. Проблеми інтеграції соціально-трудових відносин України в систему відносин, визнану МОП.

Змістовний модуль 3. Організаційні, економічні й соціальні компоненти процесу праці

Тема 9. Організація і нормування праці

Поняття, зміст і завдання організації праці. Організація робочих місць. Трудовий процес і його раціоналізація. Умови праці і фактори їх формування. Охорона праці. Дисципліна праці. Сутність і значення нормування праці. Об'єкти нормування праці. Режими праці і відпочинку. Класифікація витрат робочого часу. Методи виміру витрат робочого часу. Система нормативів і норм праці. Методи нормування трудових процесів.

Тема 10. Продуктивність і ефективність праці

Поняття ефективності праці. Соціальне та економічне значення її підвищення. Визначення продуктивності і рентабельності праці як основних показників ефективності. Показники і методи виміру продуктивності праці. Фактори і резерви підвищення продуктивності. Чинники зростання продуктивності праці. Система управління продуктивністю на мікрорівні. Програми управління продуктивністю праці.

Тема 11. Політика доходів і оплата праці

Сутність, функції і принципи організації оплати праці. Сутність поняття “заробітна плата”. Структура фонду заробітної плати. Елементи організації оплати праці. Зайнятість і заробітна плата. Макроекономічні механізми регулювання рівнів і динаміки заробітної плати

– податкова система, політика в галузі доходів, державні програми підвищення господарської активності підприємств і населення, державні гарантії захисту трудових прав працівників. Форми і системи оплати праці. Тарифна система організації оплати праці. Безтарифна модель організації оплати праці. Регулювання оплати праці. Мінімальна заробітна плата. Преміювання: види премій. Досвід систем преміювання в Україні та інших країнах. Порядок нарахування заробітної плати. Порядок здійснення утримань із заробітної плати та нарахувань на заробітну плату. Податок на доходи фізичних осіб, застосування податкової пільги. Особливості здійснення інших виплат працівникам (доплати, надбавки, гарантовані виплати, компенсаційні виплати). Особливості оплати окремих видів робіт. Оплата праці сумісників. Особливості розрахунків зі стипендіатами. Законодавче регулювання витрат на оплату праці. Досвід інших країн по регулюванню оплати праці. Нестандартні форми заохочення працівників.

Тема 12. Планування праці

Сутність, значення планування праці. Трудові показники. Види планів з праці. Показники праці як складова бізнес-плану. Методи планування трудових показників. Планування продуктивності праці, чисельності персоналу, фонду заробітної плати. Планування соціального розвитку трудових колективів.

Тема 13. Аналіз, звітність та аудит у сфері праці

Економічний аналіз і аудит у сфері праці. Напрями, етапи і методи проведення аудиту у сфері праці. Ефективність аудиту. Звітність з питань праці.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
		л	п	с.р.
1	2	3	4	5
Змістовний модуль 1. Предмет курсу «Економіка праці та соціально-трудові відносини». Економічні і соціальні компоненти трудового потенціалу				
Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни	5	1	2	2
Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства	7	1	2	4
Тема 3. Соціально-трудові відносини як система	6	1	2	3
Тема 4. Соціальне партнерство	7	1	2	4
Змістовний модуль 2. Ринок праці як сфера трудової реалізації людини				
Тема 5. Ринок праці та його регулювання	6	1	2	3
Тема 6. Соціально-трудові відносини зайнятості	7	1	2	4
Тема 7. Моніторинг соціально-трудої сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудоих відносин	7	1	2	4
Тема 8. Міжнародна організація праці і її вплив на розвиток соціально-трудоих відносин	6	1	2	3
Змістовний модуль 3. Організаційні, економічні й соціальні компоненти процесу праці				
Тема 9. Організація і нормування праці	7	1	2	4
Тема 10. Продуктивність і ефективність праці	10	2	4	4
Тема 11. Політика доходів і оплата праці	10	2	4	4
Тема 12. Планування праці	7	1	2	4
Тема 13. Аналіз, звітність і аудит у сфері праці	5	1	2	2
Всього за курсом	90	15	30	45

4. Аудиторна робота:

4.1. Лекційні заняття

Змістовний модуль 1. Предмет курсу «Економіка праці та соціально-трудоі відносини». Економічні і соціальні компоненти трудового потенціалу

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни

1. Загальна характеристика соціально-трудоіх відносин за умов ринкової економічної системи.
2. Характеристика основних категорій та понять: «економіка праці», «ринкова економічна система», «ринок праці», «соціально-трудоі відносини» та ін.
3. Сутність поняття «праця» та основних її складових та аспектів.
4. Праця й соціально-трудоі відносини як предмет наукового економічного дослідження.

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

1. Демоекономічні процеси та їх роль в формуванні ринку праці, зокрема в формуванні пропозиції робочої сили.
2. Типи та показники відтворення населення, режими відтворення населення.
3. Демографічні таблиці, статево-віковий склад населення, статево-вікові піраміди.
4. Трудові ресурси: взаємозалежність складових, їх характеристика та управління процесом відтворення.
5. Формування пропозиції робочої сили: процес та складові .
6. Принципи та методи дослідження економічних процесів та їх впливу на регіональні ринки праці.
7. Людський капітал та людський розвиток. Пропозиція якості робочої сили.

Тема 3. Соціально-трудоі відносини як система.

1. Соціальна політика як суспільний феномен і вид практичної діяльності
2. Умови реалізації соціальної політики.

Тема 4. Соціальне партнерство.

1. Суб'єкти соціального партнерства. Трипартизм.
2. Держава як суб'єкт соціальної політики.

Змістовний модуль 2. Ринок праці як сфера трудової реалізації людини

Тема 5. Ринок праці та його регулювання.

1. Компоненти індивідуальної пропозиції на ринку праці.
2. Пропозиція інтенсивності праці.
3. Сукупна пропозиція робочої сили.
4. Теорія вибору та класична теорія пропозиції часу на ринку праці.

Тема 6. Соціально-трудоі відносини зайнятості

1. Поняття якості та конкурентоспроможності робочої сили.
2. Технологія пошуку роботи. Врахування нахилів, здібностей при виборі професії і роботи.
3. Трудовий контракт: переваги, структура, значення в ринковій економіці.
4. Трудова активність. Чинники трудової активності.
5. Соціально-економічна сутність, форми та види зайнятості населення. Політика зайнятості.
6. Безробіття, види та рівень безробіття. Економічні чинники і соціальні наслідки безробіття.
7. Характеристика показників зайнятості та безробіття та їх динаміка в Україні.

Тема 7. Моніторинг соціально-економічних процесів як інструмент регулювання й удосконалення сфери соціально-трудових відносин

1. Сутність та завдання моніторингу соціально-трудової сфери. Джерела інформації про населення, зайнятість та безробіття, соціально-трудові відносини.
2. Основні принципи оцінки впливу соціально-економічних факторів на структуру та якість трудових ресурсів.
3. Структура та зміст методики оцінки впливу соціально-економічних факторів на структуру та якість трудових ресурсів.

Тема 8. Міжнародна організація праці (МОП) та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин

1. Цілі, завдання, структура, пріоритетні напрямки діяльності МОП.
2. Міжнародний кодекс праці.
3. Проблеми інтеграції соціально-трудових відносин України в систему відносин, визнану МОП.

Змістовний модуль 3. Організаційні, економічні й соціальні компоненти процесу праці

Тема 9. Організація й нормування праці.

1. Поняття, зміст, фактори організації праці.
2. Завдання організації праці на макро-, мезо-, мікроекономічному рівні та на конкретному робочому місці.
3. Сутність і значення нормування праці. Наукова обґрунтованість норм.
4. Об'єкти нормування праці: робочий час, чисельність персоналу, обсяг роботи, зона обслуговування, витрати фізичної і нервової енергії працівників.
5. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу. Робочий час. Режими праці і відпочинку.
6. Методи нормування трудових процесів.

Тема 10. Продуктивність та ефективність праці.

1.Ефективність праці: сутність, значення, показники; її зв'язок з продуктивністю праці.

2.Показники продуктивності праці: виробіток і трудомісткість. Методи вимірювання виробітку: натуральний, умовно-натуральний, трудовий, вартісний.

3. Фактори зростання продуктивності праці, їх класифікація та характеристика.

Тема 11. Політика доходів і оплата праці.

1.Вартість робочої сили і заробітна плата.

2.Структура вартості робочої сили для підприємства.

3.Заробітна плата, принципи її організації і функції у ринковій економіці. умовах. Форми і системи оплати праці.

4.Тарифна система оплати праці.

5.Безтарифна модель організації оплати праці, її зростаюче значення в сучасних умовах.

6. Преміювання: види премій.

7.Порядок здійснення утримань із заробітної плати та нарахувань на заробітну плату.

Податок на доходи фізичних осіб, застосування податкової пільги.

8.Досвід інших країн по регулюванню оплати праці. Нестандартні форми заохочення працівників.

Тема 12. Планування трудових показників

1.Методичні основи планування і аналізу трудових показників.

2.Планування продуктивності праці.

3.Планування і аналіз чисельності працівників.

4.Планування і аналіз заробітної плати. Плановий фонд заробітної плати (годинний, денний, місячний, річний).

Тема 13. Аналіз, звітність та аудит у сфері праці

1.Економічний аналіз і аудит у сфері праці.

2.Напрями, етапи і методи проведення аудиту у сфері праці.

3.Звітність з питань праці.

4.2. Групові заняття

Змістовний модуль 1. Предмет курсу «Економіка праці та соціально-трудова відносини». Економічні і соціальні компоненти трудового потенціалу

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання дисципліни

1. Загальна характеристика соціально-трудова відносин за умов ринкової економічної системи.

2. Характеристика основних категорій та понять: «економіка праці», «ринкова економічна система», «ринок праці», «соціально-трудові відносини» та ін.
3. Сутність поняття «праця» та основних її складових та аспектів.
4. Праця й соціально-трудові відносини як предмет наукового економічного дослідження.

Питання для контролю:

1. Дайте визначення ринку праці.
2. Які складові ринку праці?
3. Що таке задоволений попит на працю?
4. Що таке поточний ринок праці?
5. Що таке відкритий ринок праці?
6. Що таке офіційна частка відкритого і прихованого ринку праці?
7. Що таке неофіційна частка відкритого і прихованого ринку праці?
8. Назвіть суб'єктів відносин на ринку праці?
9. Розкрийте механізм функціонування ринку праці.
10. Назвіть основні положення кейнсіанської теорії зайнятості.
11. Розкрийте основні положення монетаристської теорії зайнятості і теорії раціональних сподівань.
12. Що таке сегментація ринку праці, характеристика сегментів?

Тема 2. Трудові ресурси і трудовий потенціал суспільства

1. Демоекономічні процеси та їх роль в формуванні ринку праці, зокрема в формуванні пропозиції робочої сили.
2. Типи та показники відтворення населення, режими відтворення населення.
3. Демографічні таблиці, статево-віковий склад населення, статево-вікові піраміди.
4. Трудові ресурси: взаємозалежність складових, їх характеристика та управління процесом відтворення.
5. Формування пропозиції робочої сили: процес та складові .
6. Принципи та методи дослідження економічних процесів та їх впливу на регіональні ринки праці.
7. Людський капітал та людський розвиток. Пропозиція якості робочої сили.

Питання для контролю:

1. Охарактеризуйте типи і показники відтворення населення, особливості відтворення в Україні.
2. Охарактеризуйте режими відтворення населення. Коефіцієнт-нетто і коефіцієнт-брутто відтворення населення.
3. Охарактеризуйте загальну демографічну ситуацію в Україні.

4. Визначте пріоритети соціально-демографічної політики в Україні на найближчу перспективу.
5. Назвіть основні складові пропозиції праці.
6. Назвіть основні складові попиту на працю.
7. Розкрийте соціально-економічну сутність поняття “трудові ресурси”.
8. Назвіть склад трудових ресурсів.
9. Розкрийте поняття “економічно активне населення”.
10. Як формуються трудові ресурси?
11. Охарактеризуйте процес використання трудових ресурсів.

Тема 3. Соціально-трудові відносини як система.

1. Соціальна політика як суспільний феномен і вид практичної діяльності.
2. Умови реалізації соціальної політики.

Питання для контролю:

1. Охарактеризуйте соціальну політику в Україні у сфері соціально-трудових відносин за основними її напрямками.
2. Охарактеризуйте державні заходи, направлені на зниження безробіття і їх особливості в Україні.
3. Роль інфраструктури українського ринку праці у зниженні безробіття на сучасному етапі.
4. Кейнсіанські рецепти боротьби з безробіттям.
5. Аналіз факторів, що призводять до зниження резервної зарплати в Україні на сучасному етапі.
6. Як мобільність робочої сили впливає на рівень безробіття в країні?
7. Чим обмежена ефективність макроекономічних заходів впливу на зайнятість?
8. Чому безробіття серед молоді є особливо небезпечним?

Тема 4. Соціальне партнерство.

1. Суб'єкти соціального партнерства. Трипартизм.
2. Держава як суб'єкт соціальної політики.

Питання для контролю:

1. Дати визначення соціального партнерства (трипартизму). Мета та принципи соціального партнерства.
2. Поняття про “спільне благо”. Історичний аспект розвитку соціального партнерства в Україні.
3. Суб'єкти соціального партнерства, особлива роль держави. Основні стратегії демократизації управління виробництвом.

4. Досвід застосування принципів трипартизму в країнах з розвинутою ринковою економікою. Правові та організаційні проблеми становлення системи соціального партнерства в Україні.

Змістовний модуль 2. Ринок праці як сфера трудової реалізації людини

Тема 5. Ринок праці та його регулювання.

1. Компоненти індивідуальної пропозиції на ринку праці.
2. Пропозиція інтенсивності праці.
3. Сукупна пропозиція робочої сили.
4. Теорія вибору та класична теорія пропозиції часу на ринку праці.

Питання для контролю:

1. Дайте характеристику робочій силі як товару. За яких умов робоча сила виступає в якості товару?
2. Вплив соціально-економічних умов життя на індивідуальну поведінку на ринку праці.
3. Освіта як інвестиція: доходи та витрати.
4. Охарактеризуйте регіональні особливості пропозиції робочої сили.
5. Які головні чинники впливають при виборі людини між доходом та дозвіллям?
6. Проаналізуйте скорочення тривалості робочого тижня як загальноєвропейську тенденцію розвитку ринку праці.
7. Дія ефекту доходу та ефекту заміщення на різних етапах кар'єри людини.

Тема 6. Соціально-трудова відносина зайнятості

1. Поняття якості та конкурентоспроможності робочої сили.
2. Технологія пошуку роботи. Врахування нахилів, здібностей при виборі професії і роботи.
3. Трудовий контракт: переваги, структура, значення в ринковій економіці.
4. Трудова активність. Чинники трудової активності.
5. Соціально-економічна сутність, форми та види зайнятості населення. Політика зайнятості.
6. Безробіття, види та рівень безробіття. Економічні чинники і соціальні наслідки безробіття.
7. Характеристика показників зайнятості та безробіття та їх динаміка в Україні.

Питання для контролю:

1. Вплив якості робочої сили на конкурентоспроможність людини на ринку праці.
2. Проаналізувати роль закладу освіти у формуванні кар'єри майбутнього фахівця.
3. Державна служба зайнятості та приватні кадрові агентства: оптимальний спосіб пошуку місця роботи.

4. Охарактеризуйте особливості укладання трудового контракту.
5. Дайте характеристику взаємозв'язку між поняттям трудова активність та трудова мобільність.
6. Назвіть основні принципи державної політики зайнятості.
7. Що таке природна норма та критичний рівень безробіття?
8. Приховане безробіття в Україні: причини виникнення, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання.

Тема 7. Моніторинг соціально-економічних процесів як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин

1. Сутність та завдання моніторингу соціально-трудової сфери. Джерела інформації про населення, зайнятість та безробіття, соціально-трудові відносини.
2. Основні принципи оцінки впливу соціально-економічних факторів на структуру та якість трудових ресурсів.
3. Структура та зміст методики оцінки впливу соціально-економічних факторів на структуру та якість трудових ресурсів.

Питання для контролю:

На цьому занятті виконується ділова гра. Студентська група розподіляється на три підгрупи: експерти, аналітики, опоненти. Завдання експертів – попередньо (до заняття) підготувати додаткову теоретичну інформацію відповідно до питань плану семінарського заняття і доповісти цю інформацію на практичному занятті. На основі даних доповідей, студенти, що належать до групи „Аналітики” розробляють методику оцінки впливу соціально-економічних факторів на структуру та якість трудових ресурсів. Завдання „Опонентів” проаналізувати запропоновану методику та шляхи її вдосконалення.

Тема 8. Міжнародна організація праці (МОП) та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин

1. Цілі, завдання, структура, пріоритетні напрямки діяльності МОП.
2. Міжнародний кодекс праці.
3. Проблеми інтеграції соціально-трудових відносин України в систему відносин, визнану МОП.

Питання для контролю:

1. Якими були передумови та історія створення МОП?
2. Охарактеризуйте структуру МОП.
3. Назвіть основні програмні пріоритети МОП.
4. Глобалізаційні процеси, вплив на національний ринок праці.

Змістовний модуль 3. Організаційні, економічні й соціальні компоненти процесу праці

Тема 9. Організація й нормування праці.

- 1.Поняття, зміст, фактори організації праці.
- 2.Завдання організації праці на макро-, мезо-, мікроекономічному рівні та на конкретному робочому місці.
- 3.Сутність і значення нормування праці. Наукова обґрунтованість норм.
- 4.Об'єкти нормування праці: робочий час, чисельність персоналу, обсяг роботи, зона обслуговування, витрати фізичної і нервової енергії працівників.
5. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу. Робочий час. Режими праці і відпочинку.
- 6.Методи нормування трудових процесів.

Питання для контролю:

1. Охарактеризуйте поділ і кооперування праці на підприємстві.
2. Дайте визначення організації робочих місць як системи заходів по їх оснащенню, плануванню, розміщенню, обслуговуванню, атестації і раціоналізації.
3. Проаналізуйте об'єкти нормування праці: робочий час, чисельність персоналу, обсяг роботи, зона обслуговування, витрати фізичної і нервової енергії працівників.
4. Аналіз трудового процесу і витрат робочого часу. Робочий час. Режими праці і відпочинку.
5. Які методи застосовуються при нормуванні трудових процесів?

Тема 10. Продуктивність та ефективність праці.

- 1.Ефективність праці: сутність, значення, показники виміру, зв'язок з продуктивністю праці.
- 2.Показники продуктивності праці: виробіток і трудомісткість. Методи вимірювання виробітку: натуральний, умовно-натуральний, трудовий, вартісний.
- 3.Фактори зростання продуктивності праці, їх класифікація та характеристика.

Питання для контролю:

1. Від яких факторів залежить продуктивність праці?
2. Як співвідносяться поняття «інтенсивність праці» і «продуктивність праці»?
3. Назвіть та охарактеризуйте показники продуктивності праці.

Тема 11. Політика доходів і оплата праці.

- 1.Вартість робочої сили і заробітна плата.
- 2.Структура вартості робочої сили для підприємства.
- 3.Заробітна плата, принципи її організації і функції у ринковій економіці. Форми і системи оплати праці.
- 4.Тарифна система оплати праці.
- 5.Безтарифна модель організації оплати праці, її зростаюче значення в сучасних умовах.

6. Преміювання: види премій.

7. Порядок здійснення утримань із заробітної плати та нарахувань на заробітну плату.

Податок на доходи фізичних осіб, застосування податкової пільги.

8. Досвід інших країн по регулюванню оплати праці. Нестандартні форми заохочення працівників.

Питання для контролю:

1. З яких елементів, зазвичай, складаються витрати роботодавця на робочу силу (відповідно до класифікації МОП)?

2. Назвіть основні функції заробітної плати.

3. Яку роль відіграє в організації праці нормування праці і які види норм Вам відомі?

4. Яку роль відіграє тарифна система та з яких елементів вона складається?

5. Назвіть основні форми та системи оплати праці.

6. Що таке безтарифна модель оплати праці і чим вона відрізняється від акордної системи оплати праці?

7. Чи пов'язаний вибір працівника форми оплати праці з його здібностями та чому?

8. Назвіть найбільш типові процеси в сфері оплати праці у економічно високорозвинутих країнах у к. XX та на поч. XXI століття.

9. Особливості застосування податкової соціальної пільги у розрахунках зі стипендіатами.

Тема 12. Планування трудових показників

1. Методичні основи планування і аналізу трудових показників.

2. Планування продуктивності праці.

3. Планування і аналіз чисельності працівників.

4. Планування і аналіз заробітної плати. Плановий фонд заробітної плати (годинний, денний, місячний, річний).

Питання для контролю:

1. Яким чином можна обчислити потрібну на даному підприємстві кількість працівників?

2. Назвіть методи планування трудових показників.

3. Як відбувається планування фонду заробітної плати?

Тема 13. Аналіз, звітність та аудит у сфері праці

1. Економічний аналіз і аудит у сфері праці.

2. Напрями, етапи і методи проведення аудиту у сфері праці.

3. Звітність з питань праці.

Питання для контролю:

1. У чому сутність економічного аналізу у сфері праці?

2. Як проводиться аудит у сфері праці?

3. Охарактеризуйте джерела інформації для проведення аудиту у сфері праці.

5. Самостійна робота

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни Економіка праці і СТВ
назва дисципліни

кількість годин СРС згідно з навчальним планом 45

Види самостійної роботи	Трудо- місткість (годин)*	Планові терміни виконання	Форми контролю	Максимальна кількість балів
<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>
Денна форма навчання				
<u>III</u> семестр <small>номер семестру</small>				
I. О б о в ' я з к о в і				
<i>Види робіт на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях</i>				
1.1. Підготовка до семінарських занять	20	Систематично	Опитування, тематичні дискусії, розв'язування задач на семінарських заняттях	20
<i>За виконання модульних (контрольних) завдань</i>				
1.2. Підготовка до виконання контрольних робіт	15	Останнє заняття відповідного змістовного модуля	Контрольна робота	3*10=30
Разом балів за обов'язкові види робіт				50
II. В и б і р к о в і				
<i>За виконання творчих завдань для самостійного опрацювання</i>				
2. Підготовка доповіді або творчо-пошукове завдання	10	Відповідно до тематичного плану занять	Захист матеріалів під час семінарських занять	10
Разом балів за вибіркові види робіт				10
Всього балів до іспиту у III семестрі				60

6. Питання для самоконтролю

1. Визначте поняття “ринкової економічної системи”.
2. Охарактеризуйте місце ринку праці в структурі ринкової економічної системи, умови виникнення і ефективного функціонування.
3. Дайте визначення ринку праці як відкритої соціально-економічної підсистеми.
4. Особливості, етапи формування, типи та недоліки ринку праці в Україні.
5. Охарактеризуйте населення як суб'єкт економічних та інших суспільних процесів і явищ.
6. Відтворення населення, його природний і механічний рух.
7. Демографічна та соціальна мобільність і рух населення.
8. Демоекономічні процеси та їх роль в формуванні ринку праці, зокрема в формуванні пропозиції робочої сили.
9. Структура і розміщення населення України.
10. Охарактеризуйте, дайте визначення і назвіть відмінності основних понять економіки праці (трудових ресурсів, трудового потенціалу, кадрового потенціалу, населення, зайнятих, кадрів, потенціалу окремого індивіда).
11. Управління трудовими ресурсами.
12. Індивідуальна пропозиція на ринку праці.
13. Пропозиція якості робочої сили, залежність доходів від освіти.
14. Сукупна пропозиція на ринку праці.
15. Баланс трудових ресурсів в Україні. Схема балансу трудових ресурсів, зміст, зведені та специфічні показники.
16. Охарактеризуйте типи і показники відтворення населення, особливості відтворення в Україні.
17. Охарактеризуйте режими відтворення населення. Коефіцієнт-нетто і коефіцієнт-брутто відтворення населення.
18. Охарактеризуйте загальну демографічну ситуацію в Україні.
19. Визначте пріоритети соціально-демографічної політики в Україні на найближчу перспективу.
20. Поняття пропозиції робочої сили та попиту на робочі місця.
21. Концепція повної, примусової, добровільної зайнятості. Принципи державної політики зайнятості.
22. Трудова активність: поняття і показники.
23. Трудова мобільність: поняття, показники, чинники формування, обмежувачі.
24. Міграція робочої сили та її вплив на ринок праці.
25. Зайнятість як форма трудової активності і задоволення пропозиції робочої сили.

26. Безробіття: поняття, види, природна норма та критичний рівень безробіття.
27. Приховане безробіття: причини виникнення, соціально-економічні наслідки, методи виміру та шляхи подолання.
28. Визначення продуктивності. Фактори підвищення та шляхи зростання продуктивності.
29. Вплив кваліфікації на продуктивність праці та приріст ВВП.
30. Показники і методи виміру продуктивності.
31. Програми управління продуктивністю.
32. Охарактеризувати споживчий бюджет та його види: фізіологічний, соціальний тощо.
33. Вартість життя та її показники. Види доходів, диференціація доходів, доходи домашніх господарств, грошові та натуральні доходи.
34. Структура вартості робочої сили. Заробітна плата (тарифний заробіток, посадовий оклад, преміальні виплати, надбавки, доплати).
35. Соціально-економічна сутність заробітної плати, номінальна і реальна заробітна плата, реальні доходи.
36. Формування фондів споживання і нагромадження. Взаємозв'язок рівня заробітної плати з рівнем цін, продуктивністю, структурою виробництва, доходами і прибутками.
37. Організація заробітної плати. Тарифна система оплати праці і її елементи.
38. Почасова форма оплати праці та її системи. Умови їх використання. Відрядна форма оплати праці та її системи.
39. Акордна і колективна (бригадна) системи оплати праці. Умови використання різноманітних систем відрядної форми оплати праці.
40. Оплата праці керівників, спеціалістів, службовців. Схеми посадових окладів. Контрактна система оплати праці.
41. Показники (кількісні і якісні), умови преміювання.
42. Законодавчі та нормативні документи, на основі яких здійснюється державне регулювання заробітної плати. Сутність тарифно-договірного регулювання.
43. Зміст Генеральної тарифної угоди. Регулювання заробітної плати на галузевому, регіональному рівні та на рівні підприємства. Зміст тарифної угоди на рівні підприємства.
44. Дати визначення соціального партнерства (трипартизму). Мета та принципи соціального партнерства.
45. Поняття про "спільне благо". Історичний аспект розвитку соціального партнерства в Україні.
46. Суб'єкти соціального партнерства, особлива роль держави. Основні стратегії демократизації управління виробництвом.

47. Досвід застосування принципів трипартизму в країнах з розвинутою ринковою економікою. Правові та організаційні проблеми становлення системи соціального партнерства в Україні.

48. Що входить до змісту організації праці на підприємстві? Взаємодія організації праці і організації виробництва.

49. Розподіл праці. Кооперація праці. Організація робочих місць.

50. Умови праці. Охорона і безпека праці. Робочий час і його регулювання. Дисципліна праці.

51. Організація праці як соціотехнічна система. Нормування праці як основа організації. Методи нормування праці. Норма праці.

52. Об'єкти і суб'єкти соціальної політики в Україні. Поняття та напрями соціальної політики в Україні: створення умов для підприємницької діяльності та високопродуктивної праці; регулювання демографічних процесів; розвиток освіти, культури, мистецтва; участь держави у вирішенні житлових проблем; розвиток охорони здоров'я і фізичної культури; підтримання екологічної безпеки; захист прав людини; соціальний захист і соціальне забезпечення населення.

53. Поняття та принципи соціального захисту населення. Адресні допомоги, соціальний захист безробітних.

54. Матеріальна підтримка сімей, дітей, утриманців. Державна молодіжна політика.

55. Захист прав громадян, що виїжджають на постійну й тимчасову роботу за кордон. Захист прав власності та доходів від неї.

56. Перехід від системи соціального забезпечення до соціального страхування населення в Україні. Реформування системи фінансування охорони здоров'я.

57. Зміна політики держави у пенсійній сфері, пенсійному законодавстві.

58. Аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами.

59. Методи аналізу використання трудових ресурсів.

60. Аналіз та планування продуктивності праці. Джерела та порядок розрахунку.

61. Планування трудомісткості за окремими її видами і в цілому. Зв'язок трудомісткості і виробітки.

62. Фонд оплати праці. Планування фонду оплати праці за нормативами. Аналіз використання фонду оплати праці. Ефективність використання коштів на оплату праці.

6.1. Приклади задач, що виносяться на розв'язок під час аудиторних занять (у т.ч. при проведенні контрольних робіт) та іспиту

1. Посадовий оклад за місяць складає 4200 грн. (ставка). Працівник працює на 0,5 ставки. Розрахувати суму податку з доходів фізичних осіб якщо: а) працівник не відноситься до категорії осіб, які мають право на податкову соціальну пільгу в підвищеному розмірі; б) працівник утримує дитину-інваліда II групи у віці до 18 років; в) працівник є Героєм України.

2. Функція корисності індивіда має вигляд: $U=C1^2$, де C – обсяг споживання товарів та послуг у фізичному виразі, 1 – години відпочинку. Відомо, що ставка заробітної плати дорівнює \$10 на годину, $p=\$5$, нетрудовий дохід $Y_0=\$60$. Скільки годин буде працювати людина? Якщо його нетрудовий дохід збільшиться на 30\$ на добу, як зміниться його рішення? Який ефект буде домінувати? Якщо замість попереднього йому вдвічі збільшать заробітну плату – 20\$ на добу, скільки він вирішить працювати? Який ефект при цьому буде домінувати?

3. Використовуються такі тарифні ставки працівників: 3700; 3952; 4500; 4947; 5550 грн. Визначити порозрядні тарифні коефіцієнти, їх абсолютне і відносне зростання та діапазон тарифної сітки.

4. Працівник Петренко С.Б. є студентом вузу заочної форми навчання, трудова книжка зберігається на підприємстві. Підприємство-роботодавець за січень-лютий 2018 р. нарахувало заробітну плату:

-січень – 7550 грн.;

-лютий – 7680 грн.;

Розрахувати суму податку з доходів фізичних осіб, суму єдиного соціального внеску.

5. Підричник рудника відпрацював 22 зміни. Денна тарифна ставка 255 грн. План роботи становить 500 тонн на місяць. Відомо, що підричник в день виконував роботу обсягом 30 тонн. Норма витрат вибухової речовини – 100 грамів на тонну. За місяць він використав 64 кг. За виконання плану передбачається премія у розмірі 10%, а за кожний відсоток перевиконання – премія по 1% заробітної плати. Крім того, виплачується премія у розмірі 40% вартості заощаджених матеріалів. Розрахувати загальну суму заробітку працівника та питому вагу тарифу у його зарплаті, якщо вартість 1 кг вибухової речовини – 1000 грн.

6. Функція корисності індивіда має вигляд: $U = C1$, де C – обсяг споживання товарів та послуг у фізичному виразі, 1 – години відпочинку. Відомо, що ставка заробітної плати дорівнює \$10 на годину, $p = \$5$, нетрудовий дохід (Y_0) – відсутній, отже, людина змушена працювати. Якою має бути величина нетрудового доходу, щоб людина могла взагалі не працювати?

7. Підприємство випускає однорідну продукцію, що продається за постійною ціною 10 за одиницю. Для виробництва використовується тільки робоча сила. При кількості зайнятих

від 500 до 2500 гранична продуктивність праці (MPL) у фізичному виразі задана співвідношенням: $MPL = -0,01L + 50$. Фірма стикається з такою кривою пропозиції праці: $W = 0,1L + 200$, для $L > 500$. Знайти рівноважний рівень заробітної плати та кількість працюючих для ринку чистої конкуренції та монопольного ринку. Розрахуйте втрати суспільства та працівників через монополізацію ринку.

8. Фірма стикається з кривою пропозиції праці, що задана функцією: $L = 1000w$. Функція попиту на працю з боку фірми: $L = 5000 - 500w$. Знайти рівноважний рівень заробітної плати та кількість працюючих для моносонного ринку. В якій точці досягається конкурентна рівновага? Розрахуйте втрати суспільства та працівників через моносонізацію ринку.

Приклад розв'язку задач:

1. Розв'язання задачі з теми «Формування індивідуальної пропозиції на ринку праці».

Функція корисності індивіда має вигляд: $U = C l^2$, де C – обсяг споживання товарів та послуг у фізичному виразі, l – години відпочинку. Відомо, що ставка заробітної плати дорівнює \$8 на годину, $p = \$4$, нетрудовий дохід $Y_0 = \$20$. Скільки годин буде працювати людина? Якщо його нетрудовий дохід збільшиться на 20% як зміниться його рішення? Який ефект буде домінувати? Якщо замість попереднього йому вдвічі збільшать заробітну плату скільки він вирішить працювати? Який ефект при цьому буде домінувати?

Будь-який працівник прагне максимізувати корисність, яка визначається двома факторами – вільним часом і спожитими матеріальними благами і послугами. Однак, його вибір суттєво обмежено: якщо можливий максимум вільного часу задається «природньою» межею в 24 години, то максимум матеріального поживання визначається грошовими доходами індивіда і рівнем цін, що склався в економіці. Грошовий дохід, в свою чергу, залежить від трудових зусиль людини і наявності «нетрудового» компонента. Це можуть бути, наприклад, постійні доходи від власності (дивіденди, орендні надходження й інші), або трансферти (пенсія за інвалідністю, виплати в зв'язку з доглядом за дитиною). Таким чином, індивід вирішує для себе таку задачу:

$$U(C, l) \rightarrow \max \\ pC \leq (24 - l)w + Y_0,$$

де U – функція корисності;

C – обсяг споживання товарів і послуг у фізичному вираженні;

p – індекс споживчих цін;

l – години дозвілля (на добу);

w – номінальна ставка заробітної плати (на годину);

Y_0 – нетрудовий дохід.

Оскільки ринкові ціни і ставка заробітної плати (p, w) задані умовою задачі, так само як і нетрудовий дохід (Y_0). Бюджетне обмеження відображає, що людина не може витратити грошей більше, ніж вона отримала на ринку праці і у вигляді нетрудового доходу. Вирішуючи задачу формально, побудуємо функцію Лагранжа и продиференціюємо її за всіма трьома змінними:

$$\alpha = U(C, l) + \lambda [w(24 - l) + Y_0 - pC]$$

Отже, виходячи з умови задачі, знаходимо рівень споживання даної людини, $C = 53 - 2l$.

Для досягнення максимуму функції (максимальної корисності), необхідно знайти $U' = 0$.

При виконанні цієї умови, $l=18$ годин (години відпочинку), отже працювати дана людина буде 6 годин (L).

Слід зазначити, що при зміні заробітної плати (w) або нетрудового доходу (Y_0), змінюватиметься і рішення людини з приводу кількості годин, що вона пропонуватиме на ринку праці. Якщо при збільшенні доходу, людина віддає перевагу ринку праці – спостерігається ефект заміщення (заміна вільного часу роботою), якщо ж людина віддає перевагу дозвіллю – діє ефект доходу.

6.2. Творчо-пошукові завдання

Пропонується виконати аналіз ринку праці зарубіжної країни, порівняти зі значеннями аналогічних показників в Україні, зробити висновки. Інформаційна база: дані Державної служби статистики України, дані Організації Економічного Розвитку і Співробітництва, дані Євростату або ін.; журнали «Україна: аспекти праці», «Фінанси України», «Економіка України». Здійснити аналіз за одним з напрямів:

Безробіття (рівень та тривалість безробіття);

Зайнятість (розподіл за галузями та професійними групами);

Економічна активність (рівень економічної активності, зміна рівня економічної активності населення з віком);

Оплата праці (рівень заробітної плати, диференціація доходів);

Соціальний захист (розмір допомоги з безробіття, умови здійснення виплат).

Теми доповідей:

1. Первинний і вторинний ринок праці: порівняльний аналіз.
2. Аналіз взаємозв'язку рівня заробітної плати з пропозицією і попитом на працю.
3. Регулююча роль попиту і пропозиції на конкурентному ринку праці.
4. Особливості ціноутворення на моносонічному та монопольному ринках праці.
5. Концептуальні підходи до оцінки вартості робочої сили і праці.
6. Ринок праці України та зарубіжні моделі ринків праці.
7. Структура і розміщення населення України.
8. Психофізіологія в організації праці.
9. Нормування праці як фактор поєднання інтересів підприємства і робітників.
10. Методи і шляхи підвищення ефективності використання робочого часу.
11. Сучасні теорії мотивації.
12. Сутність і елементи тарифної системи.
13. Сутність міри і норми праці в умовах ринкової економіки.
14. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці.
15. Поняття соціального захисту та його основні напрями у сфері праці.
16. Соціальне партнерство та його розвиток в Україні. Моделі соціального діалогу.

17. Зарубіжний досвід проведення політики зайнятості населення.
18. Міжнародна трудова міграція. Дискримінація на ринку праці.
19. Глобалізація і сучасні моделі регулювання соціально-трудових відносин.
20. Тенденції сучасного ринку праці в Україні.

6.3. Завдання на контрольні роботи

1. Контрольна робота №1 за розділом «Предмет курсу «Економіка праці та соціально-трудові відносини». Економічні і соціальні компоненти трудового потенціалу».

Приклад варіанту контрольної роботи

1. Визначте поняття “ринкової економічної системи”. Охарактеризуйте місце ринку праці в структурі ринкової економічної системи, умови виникнення і ефективного функціонування. Циклічність розвитку ринку праці.

2. Опишіть характерні риси трьох типів відтворення населення відповідно до соціально-економічних умов.

3. Що таке структура бюджету прожиткового мінімуму?

4. На основі даних про міграцію населення (табл.) розрахувати показники механічного руху населення (сальдо міграції, оборот, а також: інтенсивність міграції по прибуттю, інтенсивність міграції по вибуттю, рівень участі населення в міграціях, коефіцієнт результативності міграції).

Зовнішня міграція населення України у січні-липні 201X року

	Середня чисельність населення	Міграційний рух			
		число прибулих	число вибулих	сальдо	оборот
Україна	46111515	20645	12061	8584	32706
області					
Вінницька	1661591	739	295	444	1034
Волинська	1033850	308	309	-1	617
Дніпропетровська	3386948	928	726	202	1654
Житомирська	1303115	305	239	66	544
Закарпатська	1239674	172	468	-296	640

Прокоментуйте одержані результати.

2. Контрольна робота №2 за розділом «Ринок праці як сфера трудової реалізації людини».

Приклад варіанту контрольної роботи

1. Охарактеризуйте чинники та обмежувачі мобільності робочої сили.

2. Наведіть приклади практичного підтвердження класичної теорії пропозиції робочого часу.

3. Приховане безробіття: причини виникнення, соціально-економічні наслідки, методи виміру та шляхи подолання.

4. Розв'яжіть задачу:

Підприємство випускає однорідну продукцію, що продається за постійною ціною 15 за одиницю. Для виробництва використовується тільки робоча сила. При кількості зайнятих від 200 до 2500 гранична продуктивність праці (MPL) у фізичному виразі задана співвідношенням: $MPL = -0,01L + 30$. Фірма стикається з такою кривою пропозиції праці: $W = 0,2L + 310$, для $L > 200$. Знайти рівноважний рівень заробітної плати та кількість працюючих для ринку чистої конкуренції та моносонного ринку. Яку максимальну надбавку можуть вимагати працівники від моносоніста при збереженні рівня їх зайнятості. Розрахуйте втрати суспільства та працівників через моносонізацію ринку.

3. Контрольна робота №3 за розділом «Організаційні, економічні й соціальні компоненти процесу праці».

Приклад варіанту контрольної роботи

1. Охарактеризуйте методи і шляхи підвищення ефективності використання робочого часу.

2. Оберіть правильну відповідь:

1. Форма оплати праці, яку застосовують на таких ділянках і видах робіт, на яких самі робітники істотно впливають на кількісні та якісні результати праці:

- а) почасово-преміальна;
- б) бригадна почасова;
- в) відрядна;
- г) пряма почасова.

2. У загальний тарифний заробіток бригади не включається:

- а) премія, нарахована робітникам;
- б) доплати за суміщення професій;
- в) доплати за тимчасове виконання, крім своєї роботи, обов'язків відсутніх робітників;
- г) економія матеріальних і фінансових ресурсів.

3. Заробітна плата як засіб розподілу і перерозподілу кадрів по регіонах країни, галузях економіки з урахуванням ринкової кон'юнктури виконує функцію:

- а) відтворювальну;
- б) стимулюючу;
- в) регулюючу;
- г) соціальну.

4. За листопад 2017 року працівник отримав заробітну плату у розмірі 8000,00 грн. Розмір податку з доходів фізичних осіб склав:

- а) 1760 грн.
- б) 1440 грн.
- в) 1200 грн.
- г) немає правильної відповіді.

5. Чи зміниться розмір податку (див. п.4), якщо працівник є студентом вузу і навчається на заочній формі навчання?

- а) не зміниться;
- б) збільшиться;

- в) зменшиться;
 - г) недостатньо інформації.
6. Чи зміниться розмір податку (див. п.4), якщо працівник є студентом вузу і навчається на денній формі навчання і отримує стипендію?
- а) не зміниться;
 - б) збільшиться;
 - в) зменшиться;
 - г) недостатньо інформації.
7. Показником, що характеризує рівень життя є:
- а) соціальний індикатор;
 - б) соціальний норматив;
 - в) соціальний стандарт;
 - г) немає правильної відповіді.
8. Мірою праці при відрядній формі заробітної плати виступає:
- а) час, витрачений на виготовлення продукції;
 - б) виготовлена працівником продукція;
 - в) виконаний обсяг робіт;
 - г) немає правильної відповіді.
9. Основними показниками, що характеризують зростання рівня життя є:
- а) зростання тривалості життя, підвищення доходів населення;
 - б) зростання доходів населення, зниження народжуваності;
 - в) зростання народжуваності, підвищення тривалості життя;
 - г) немає правильної відповіді.
10. Виробіток робітника в межах установленої норми оплачується за прямими розцінками, а додатковий – за завищеними, установленими ступінчасто, при такій системі оплати праці:
- а) погодинно-преміальна;
 - б) проста відрядна;
 - в) непряма відрядна;
 - г) відрядно-прогресивна.
11. До нематеріальних стимулів відносяться:
- а) оплата праці виробленими товарами;
 - б) заохочення участі в художній самодіяльності;
 - в) вручення цінних подарунків;
 - г) немає правильної відповіді.
12. На підприємстві планується підвищення обсягу виробництва на 5%, середньої заробітної плати – на 1,5%. За цих умов плановий фонд заробітної плати порівняно з базовим періодом:
- а) зросте в 1,045 рази;
 - б) підвищиться на 4,5%;
 - в) підвищиться на 1,5%;
 - г) немає правильної відповіді.
13. На підприємстві планується підвищення обсягу виробництва на 5%, середньої заробітної плати – на 1,5%. Як має змінитися продуктивність праці, щоб фонд заробітної плати залишався на рівні базового періоду?
- а) залишитися без змін;
 - б) зрости на 6,5%;
 - в) зрости на 3,5%;
 - г) немає правильної відповіді.
14. Як зміниться норма виробітку, якщо норма часу, яка становила 28 хв. На операцію, буде зменшено до 23 хв.?
- а) знизиться на 21,74%;
 - б) знизиться на 17,86%;
 - в) зросте на 21,74%;
 - г) зросте на 17,86%.
15. До пасивних методів впливу на зайнятість відносяться:

- а) стимулювання створення нових робочих місць;
 - б) виплата допомоги з безробіття;
 - в) інформаційно-рекламна діяльність;
 - г) немає правильної відповіді.
16. Фонд сприяння зайнятості та захисту від безробіття формується за рахунок:
- а) відрахувань працівників;
 - б) відрахувань роботодавців;
 - в) коштів Держбюджету;
 - г) немає правильної відповіді.
17. До активних методів впливу на зайнятість належить:
- а) сплата допомоги з безробіття;
 - б) перенавчання і пошук роботи для тих, хто її потребує;
 - в) дострокове оформлення пенсії за віком;
 - г) немає правильної відповіді.
18. Забезпечення зайнятості практично для всіх економічно активних шляхом утворення робочих місць в державному секторі середніми умовами оплати праці передбачає така модель ринку праці:
- а) Європейська модель;
 - б) Скандинавська модель;
 - в) Американська модель;
 - г) Українська модель.
19. Сукупність заходів, які направлені на згладжування негативних наслідків безробіття: грошова допомога безробітним і членам їх сімей, пільги, передбачає:
- а) активна політика зайнятості;
 - б) пасивна політика зайнятості;
 - в) державне регулювання зайнятості;
 - г) інфраструктура ринку праці.
20. Сума грошових коштів, які отримують працівники за виконання певного обсягу робіт відповідно до якості та кількості витраченої ними праці, – це:
- а) номінальна заробітна плата;
 - б) реальна заробітна плата;
 - в) тарифна система;
 - г) немає правильної відповіді.

3. Розв'яжіть задачу та поясніть умови застосування податкової соціальної пільги при розрахунках зі стипендіатами.

Розрахувати суму податку з доходів фізичних осіб, якщо працівник є аспірантом денної (очної) форми навчання і отримує стипендію з бюджету. Трудова книжка працівника зберігається у вузі. Разом із цим, виробниче підприємство-роботодавець, на якому працівник працює на умовах неповної зайнятості, окрім заробітної плати, щомісячно виплачує працівнику-аспіранту доплату до стипендії в сумі 4200 грн. Отже, за листопад 2017 р. працівнику нарахована:

- заробітна плата (0,5 ставки) в сумі 2700 грн.;
- стипендія від підприємства в сумі 4200 грн.

7. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль з дисципліни «Економіка праці і СТВ» проводиться відповідно до навчального плану у вигляді іспиту в III семестрі, в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу.

Перелік запитань до іспиту:

1. Визначте поняття “ринкової економічної системи”. Охарактеризуйте місце ринку праці в структурі ринкової економічної системи, умови виникнення і ефективного функціонування.
2. Дайте визначення ринку праці як відкритої соціально-економічної підсистеми. Особливості, етапи формування, типи та недоліки ринку праці в Україні.
3. Охарактеризуйте населення як суб’єкт економічних та інших суспільних процесів і явищ.
4. Відтворення населення, його природний і механічний рух.
5. Демографічна та соціальна мобільність і рух населення.
6. Демоекономічні процеси та їх роль в формуванні ринку праці, зокрема в формуванні пропозиції робочої сили.
7. Структура і розміщення населення України.
8. Охарактеризуйте, дайте визначення і назвіть відмінності основних понять економіки праці (трудових ресурсів, трудового потенціалу, кадрового потенціалу, населення, зайнятих, кадрів, потенціалу окремого індивіда).
9. Управління трудовими ресурсами.
10. Індивідуальна пропозиція на ринку праці.
11. Пропозиція якості робочої сили, залежність доходів від освіти.
12. Сукупна пропозиція на ринку праці.
13. Баланс трудових ресурсів в Україні. Схема балансу трудових ресурсів, зміст, зведені та специфічні показники.
14. Охарактеризуйте типи і показники відтворення населення, особливості відтворення в Україні.
15. Охарактеризуйте режими відтворення населення. Коефіцієнт-нетто коефіцієнт-брутто відтворення населення.
16. Охарактеризуйте загальну демографічну ситуацію в Україні.
17. Визначте пріоритети соціально-демографічної політики в Україні на найближчу перспективу.
18. Поняття пропозиції робочої сили та попиту на робочі місця.
19. Концепція повної, примусової, добровільної зайнятості. Принципи державної політики зайнятості.
20. Трудова активність: поняття і показники.

21. Трудова мобільність: поняття, показники, чинники формування, обмежувачі.
22. Міграція робочої сили та її вплив на ринок праці.
23. Зайнятість як форма трудової активності і задоволення пропозиції робочої сили.
24. Безробіття: поняття, види, природна норма та критичний рівень безробіття.
25. Приховане безробіття: причини виникнення, соціально-економічні наслідки, методи виміру та шляхи подолання.
26. Визначення продуктивності. Фактори підвищення та шляхи зростання продуктивності.
27. Вплив кваліфікації на продуктивність праці та приріст ВВП.
28. Показники і методи виміру продуктивності.
29. Програми управління продуктивністю.
30. Охарактеризувати споживчий бюджет та його види: фізіологічний, соціальний тощо.
31. Вартість життя та її показники. Види доходів, диференціація доходів, доходи домашніх господарств, грошові та натуральні доходи.
32. Структура вартості робочої сили. Заробітна плата (тарифний заробіток, посадовий оклад, преміальні виплати, надбавки, доплати).
33. Соціально-економічна сутність заробітної плати, номінальна і реальна заробітна плата, реальні доходи.
34. Формування фондів споживання і нагромадження. Взаємозв'язок рівня заробітної плати з рівнем цін, продуктивністю, структурою виробництва, доходами і прибутками.
35. Організація заробітної плати. Тарифна система оплати праці і її елементи.
36. Почасова форма оплати праці та її системи. Умови їх використання. Відрядна форма оплати праці та її системи.
37. Акордна і колективна (бригадна) системи оплати праці. Умови використання різноманітних систем відрядної форми оплати праці.
38. Оплата праці керівників, спеціалістів, службовців. Схеми посадових окладів. Контрактна система оплати праці.
39. Показники (кількісні і якісні), умови преміювання.
40. Законодавчі та нормативні документи, на основі яких здійснюється державне регулювання заробітної плати. Сутність тарифно-договірного регулювання.
41. Зміст Генеральної тарифної угоди. Регулювання заробітної плати на галузевому, регіональному рівні та на рівні підприємства. Зміст тарифної угоди на рівні підприємства.

42. Дати визначення соціального партнерства (трипартизму). Мета та принципи соціального партнерства.
43. Поняття про “спільне благо”. Історичний аспект розвитку соціального партнерства в Україні.
44. Суб’єкти соціального партнерства, особлива роль держави. Основні стратегії демократизації управління виробництвом.
45. Досвід застосування принципів трипартизму в країнах з розвинутою ринковою економікою. Правові та організаційні проблеми становлення системи соціального партнерства в Україні.
46. Що входить до змісту організації праці на підприємстві? Взаємодія організації праці і організації виробництва.
47. Розподіл праці. Кооперація праці. Організація робочих місць.
48. Умови праці. Охорона і безпека праці. Робочий час і його регулювання. Дисципліна праці.
49. Організація праці як соціотехнічна система. Нормування праці як основа організації. Методи нормування праці. Норма праці.
50. Об’єкти і суб’єкти соціальної політики в Україні. Поняття та напрямки соціальної політики в Україні: створення умов для підприємницької діяльності та високопродуктивної праці; регулювання демографічних процесів; розвиток освіти, культури, мистецтва; участь держави у вирішенні житлових проблем; розвиток охорони здоров’я і фізичної культури; підтримання екологічної безпеки; захист прав людини; соціальний захист і соціальне забезпечення населення.
51. Поняття та принципи соціального захисту населення. Адресні допомоги, соціальний захист безробітних.
52. Матеріальна підтримка сімей, дітей, утриманців. Державна молодіжна політика.
53. Захист прав громадян, що виїжджають на постійну й тимчасову роботу за кордон. Захист прав власності та доходів від неї.
54. Перехід від соціального забезпечення до соціального страхування населення в Україні. Реформування системи фінансування охорони здоров’я.
55. Зміни політики держави в пенсійній сфері, зміни в пенсійному законодавстві.
56. Аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами.
57. Методи аналізу використання трудових ресурсів.
58. Аналіз та планування продуктивності праці. Джерела та порядок розрахунку.
59. Планування трудомісткості за окремими її видами і в цілому. Зв’язок трудомісткості і виробітки.

60. Фонд оплати праці. Планування фонду оплати праці за нормативами. Аналіз використання фонду оплати праці. Ефективність використання коштів на оплату праці.

8. Система оцінювання роботи студентів з дисципліни

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень студентів є знання, уміння та навички. *Поточний контроль* знань студентів протягом семестру включає оцінку роботи на семінарських заняттях та результатів самостійної роботи студентів:

Критерії оцінки знань студентів

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	Критерії оцінки
5	У повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
3	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Проміжний контроль знань за змістовними модулями дисципліни студентів

здійснюється через проведення письмових контрольних робіт або комп'ютерного тестування. Критерії застосовуються й при оцінюванні результатів виконання творчо-пошукових завдань:

Критерії оцінки знань студентів

Усний виступ або виконання контрольної роботи, тестування	Критерії оцінки
9-10	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
7-8	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.
5-6	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.
3-4	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
1-2	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

Загальна кількість балів, які студенти можуть отримати протягом вивчення дисципліни складається з балів, які студенти поступово накопичують за виконання завдань протягом семестру (максимум – 60 балів) та балів за іспит (максимум – 40 балів) та становить 100 балів:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
67-74	D	
60-66	E	задовільно
35-59	FX	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Список рекомендованої літератури

Картка інформаційного забезпечення дисципліни

№ п/п	Бібліографічний опис джерела	Місце знаходження (основні бібліотеки міста та ін.)			
		ЧНУ ім.П.Могили	Обласна наукова бібліотека ім.О.Гмирьова	Міська центральна бібліотека ім. М.Кропивницького	Інтернет, внутрішня мережа (адреса)
1. Основні джерела					
1.	Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносина: Підручник/ О.А. Грішнова. - К.: Знання, 2011.	100	1	1	http://pidruchniki.com.ua
2.	Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навч.-метод. посібник / Н.І. Єсінова. – Х.: ХДУХТ, 2017. – 189 с.				http://elib.hduht.edu.ua/
3.	Економіка праці і соціально-трудова відносина: метод. рек. для студентів / Нар. укр. акад., [каф. економічної теорії та права; уклад. Н. В. Статівка]. – Харків, 2016.				http://dspace.nua.kharkov.ua/
4.	Економіка праці і соціально-трудова відносина: навчально-наочний посібник для студентів вищих				http://biblio.umsf.dp.ua/

	навчальних закладів / за наук. Збред. А.Г. Бабенка. – Дніпропетровськ: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2011. – 268 с.				
5.	Економіка праці та соціально-трудова відносина: підручник / [А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. А.М. Колота. — К.: КНЕУ, 2009. — 711с.				http://kneu.edu.ua/ua/science_kneu/scientific_schools/ustv/ustv_praci/ustv_praci/eptstv/

2. Додаткові джерела					
6.	Богоявленська Ю. В. Економіка і менеджмент праці: навч. посіб. / Ю.В.Богоявленська, Є. І. Ходаківський. – К.: Кондор, 2011. – С. 54-122.	5	1	1	
7.	Завіновська Г.Т. Економіка праці: Навчальний посібник/ Г.Т. Завіновська. – К.: КНЕУ, 2003. - 298 с.	5	1	1	
8.	Лібанова Е.М. Ринок праці: Навчальний посібник.-К.: Центр навчальної літератури, 2003.-224 с.	20	1	1	
9.	Качан Є. П. Управління трудовими ресурсами: навчальний посібник. - К.:Вид. дім "Юридична книга", 2005.	55	1	1	
10.	Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудова відносина: навчальний посібник/ Н.І. Єсінова,. - К.: Кондор, 2004. - 429 с.	31	1	1	
11.	Волкова О.В. Ринок праці. Навчальний посібник.—К.: Центр учбової літератури, 2007. – 624 с.	1	1	1	
12.	Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудова відносина: Навчальний посібник / М.Б. Махсма. - К.: Атіка, 2005. - 303 с.	2	1	2	

10. Словник дисципліни

Market		
Market structures	Рыночные структуры	Ринкові структури
Labour market	Рынок труда	Ринок праці
Market economy	Рыночная экономика	Ринкова економіка
Domestic market	Внутренний рынок	Внутрішній ринок
Global market	Мировой рынок	Світовий ринок
National market	Национальный рынок	Національний ринок
Monopsony market	Рынок монополии	Ринок монополії
Price		
To establish a price	Устанавливать цену	Встановлювати ціну
A market price	Рыночная цена	Ринкова ціна
Consumption		
Consumption expenditures	Потребительские расходы	Споживчі витрати
Consumption set	Потребительский набор	Споживчий набір
Consumption demand	Потребительский спрос	Споживчий попит
Consumption function	Функция потребления	Функція споживання
Consumption goods	Предметы потребления	Предмети споживання
Aggregate consumption	Суммарное потребление	Сумарне споживання
Domestic consumption	Внутреннее потребление	Внутрішнє споживання
Consumption basket	Потребительская корзина	Споживчий кошик
Wealth		
Economic wealth	Экономическое богатство	Економічне багатство
Material wealth	Материальные блага	Матеріальні блага
Wealth effect	Эффект дохода	Ефект доходу
Distribution of wealth	Распределение богатства	Розподіл багатства
Equilibrium		
Market equilibrium	Равновесие рынка	Ринкова рівновага
Equilibrium level of prices	Равновесный уровень цен	Рівноважний рівень цін
Household		
Household goods	Предметы домашнего обихода	Предмети домашнього вжитку
Household expenditures	Расходы домашних хозяйств	Витрати домогосподарств
Aggregate		
Aggregate demand	Совокупный спрос	Сукупний попит
Aggregate supply	Совокупное предложение	Сукупне пропозиція
Aggregate consumption expenditures	Совокупные расходы на потребление	Сукупні витрати на споживання
Tax		
Income tax	Подоходный налог	Податок з доходів фізичних осіб
A tax rate	Ставка налога	Ставка податку
Tax free	Необлагаемый налогом	Неоподаткований
To exempt from taxation	Исключать из налогообложения	Виключати з оподаткування
Payroll tax	Налог на фонд заработной платы	Податок на фонд заробітної плати
Supply		
Labour supply	Обеспеченность рабочей	Забезпеченість робочою

	силой	силою
Elastic supply	Эластичное предложение	Еластична пропозиція
Ability		
Ability to work	Работоспособность	Працездатність
Competitive ability	Конкурентоспособность	Конкурентоздатність
Managerial abilities	Организаторские способности	Організаторські здібності
Adjustment		
Adjustment of wage rates	Изменение ставок заработной платы	Зміна ставок заробітної плати
Income adjustment	Регулирование доходов	Регулювання доходів
Advance		
Advance in living standards	Повышение жизненного уровня	Підвищення життєвого рівня
Advance in the cost of living	Рост стоимости жизни	Зростання вартості життя
Salary		
Salary; wages; compensation package; reward salaries	Заработная плата	Заробітна плата
Social		
Social insurance	Социальное страхование	Соціальне страхування
Social safety net	Социальные гарантии	Соціальні гарантії
Social impact	Социальные последствия	Соціальні наслідки